

هنر ساختن و نواختن کمانچه

نوع ثبت: ثبت در یونسکو

سال ثبت: ۲۰۱۷

معرفی: از سازهای اصیل و کهن ایران است که تاریخچه طولانی دارد به طوری که نخستین نشانه تاریخی اش مربوط به کتاب موسیقی الکبیر، اثر ابونصر فارابی در سده چهارم هجری است.

روز هفتم

۴

معماری خاص در کوچه نمازی

فرقی ندارد ساکن کدام محله تهران باشید، برای بازدید از این مجموعه ابتدا باید خودتان را به میدان تجریش برسانید و بعد سرالایی خیابان دربندی را پشت سر بگذارید. از کوچه‌های شیب‌دار و پر درخت که رد شوید، جایی در کوچه نمازی بالاخره ساسانخان زیبای موزه با معماری چشمگیرش رویه‌رویتان پیدا می‌شود. بنای موزه با باغ پر درخت اطرافش، درست سر نشین خیابان قرار گرفته و حال و هوای متفاوتش میان ساختمان‌های بلند اطراف، توجه رهگذران را به خود جلب می‌کند. چند در ورودی دور تا دور محوطه موزه قرار دارد، اما ورودی اصلی، همانی است که اتاقک نگهبانی دارد و شما را از مسیری پوشیده با برگ درختان، به ورودی بنای موزه می‌رساند.

نمایش انواع سازهای نواحی

فضای داخلی موزه شامل سالن‌هایی در طبقه همکف است. راه‌پله‌ای مدور ما را به طبقه اول می‌رساند و زیر زمین هم به کارگاه ساخت ساز اختصاص یافته است؛ معماری که استفاده از چوب در تزئینات داخلی اش فضای کلاسیکی را به وجود آورده است. سالن سازهای نواحی ایران در طبقه همکف ساختمان موزه است و سازهای این سالن به ۳ بخش عمده سازهای بادی، سازهای زهی و سازهای خودصدا تقسیم می‌شوند. در این بخش می‌توانید سازهای نفیس به یادگار مانده از بزرگان موسیقی را مشاهده کنید. سازهای بادی یا هواصدا که در اینجا قرار گرفته و شامل انواع نای، سارنغا و سوکن‌هاست. سازهای زهی موجود هم انواع زصداهای مضرابی و زصداهای آرشاهی هستند.

یادگاری‌های ارزشمند در نخستین طبقه

در سالن اصلی طبقه اول، سازهای کلاسیک و سنتی ایران را می‌بینیم. پشت شیشه‌ها سازهای زهی مختلفی مثل تار، سه‌تار و سنتور خودنمایی می‌کنند. در بخشی از سالن از آثار استاد ابراهیم قنبری مهر نگهداری می‌شود که سازنده بزرگ سازهای موسیقی بود. همچنین چند ساز از استادان بزرگ موسیقی سنتی و سازندگان تارها در این بخش به یادگار مانده است؛ مثل تارهای یحیی، سه‌تار میرزا عبدالله، سه‌تار ناصرالدین شاه و سنتور حسین ملک. استاد عشقی و کیهان کلهر هم تعدادی ساز موسیقی به این موزه اهدا کرده‌اند. بسیاری از سازهای موسیقی دستکاری ایران که در این سالن نگهداری می‌شوند، جزو سازهای کمیاب و گران‌قیمتی هستند که مشابه آنها در جای

شیوه ساخت متفاوت

کاسه کمانچه را در گذشته با صدف و خاتم‌کاری تزیین می‌کردند. چوب کاسه را معمولاً از گردو و افرا می‌ساختند، اما این روزها بیشتر از چوب توت استفاده می‌شود. در واقع روی کاسه را پوست می‌کشند و خرک و سیم‌ها روی آن نصب می‌شود. گمان یا آرشه هم از چوب پارکی ساخته می‌شود که به ۲ سر آن تارهایی از موی اسب متصل است.

عمراتی که موزه شد

در حوالی سال ۱۳۲۱ فردی به نام مهندس سپروس سمراد (سازنده هتل لاله فعلی تهران) باغی به مساحت حدود ۴۰۰ هکتار در منطقه تجریش تهران خرید که به باغ نمازی معروف بود. او پس از خرید باغ در مرکز آن یک عمارت باشکوه و زیبا ساخت، با پیروزی انقلاب اسلامی این عمارت در اختیار بنیاد مستضعفان قرار گرفت و پس از چند سال به شهرداری تهران واگذار شد. پس از طرح تأسیس موزه موسیقی، به دلیل تناسب محل و فضای کافی، از سال ۱۳۸۲ مورد بازسازی قرار گرفت. این موزه یکی از مرمت‌های خوب و دوست‌داشتنی خانه‌ای قدیمی در تهران است. سرانجام موزه موسیقی تهران در سال ۱۳۸۸ در این محل افتتاح شد.

تماشای تارهای نمادین

از پله‌های دورانی موزه که بالا بروید، به طبقه اول بنا می‌رسید که دور تا دور آن سالن‌های مختلف قرار گرفته‌اند. دیوارهای این بخش با سازهای ساخته دست برترین هنرمندان موسیقی و نقاشی‌ها و عکس‌های قدیمی از اهالی دنیای موسیقی ایرانی تزیین شده‌اند؛ تارهای چنگ نمادینی که کرده‌اند. تجهیزات موزه برای نگهداری اصولی از سازها و یادگارهای هنری، به شکل تخصصی و اصولی طراحی شده‌اند تا آثار ارزشمند و گران‌قیمت در بخش‌های مختلف، بر اثر تغییرات نور و دما دچار آسیب نشوند. دست‌زدن به سازها و تجهیزات همه سالن‌های موزه ممنوع است.

دیگری وجود ندارد. سردیس مشاهیر بزرگ دنیای موسیقی در راستای یکی از دیوارهای این بخش پشت سر هم ردیف شده‌اند. بزرگ لشکری، همایون خرم، ابراهیم قنبری مهر، کلنل علینقی وزیری و احمد عبادی همگی اینجا نمایش جمعی از بزرگان عرصه موسیقی که سردیس آنها در این بخش به نمایش گذاشته شده است تا بازدیدکنندگان بدانند موسیقی این سرزمین چه روندی را گذرانده و چه کسانی برای حفظ و احیای آن تلاش کرده‌اند. البته راهنمایان بخش‌های مختلف موزه، بازدیدکنندگان را برای آشنایی با زندگی‌نامه و فعالیت‌های این افراد، انواع سازها و کسب اطلاعات تازه درباره هنر موسیقی همواره راهنمایی می‌کنند.

بازگشت دوباره کمانچه

در دوره مظفرالدین‌شاه قاجار نواختن ویولن در ایران رواج پیدا کرد و باعث شد که بیشتر نوازندگان کمانچه را کنار بگذارند تا اینکه در سال ۱۳۳۲ با تلاش‌های علی اصغر بهاری و پخش شدن تکنوازی کمانچه برای نخستین بار توسط او از رادیوی ملی علاقه مردم به کمانچه و آموزش آن بیشتر شد.

نشانی: تجریش، خیابان دربندی، کوچه نمازی
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: تجریش
نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: سهراب نغنی

راهنما

۱۴۰۰ مترمربع

تزییناتی عمارت موزه وسعت دارد.

۱۳۰۰۰ صفحه موسیقی

در بخش آرشیه صوتی موزه به یادگار مانده است.

۲۴۰ ساز

از انواع مختلف سازها در اینجا نگهداری می‌شود.

۳۶۵۰ مترمربع

مساحت کل مجموعه عمارت و باغ موزه موسیقی است.

۶۰۰۰ جلد کتاب

در کتابخانه تخصصی موزه موسیقی قابل دسترس است.

۲۰۰ نوع ساز

مختلف در فهرست آثار به نمایش درآمده در این موزه ثبت شده است.

ساز زهی زخمه‌ای

عود یک ساز زهی زخمه‌ای با قدمت بالا در ایران و خاورمیانه و یکی از مهم‌ترین سازهای بم مضرابی ایرانی است. این ساز در گروه‌نوازی‌های موسیقی کلاسیک ایرانی و در تکنوازی‌ها کاربری دارد.

خاص‌ترین میراث تاریخ موسیقی ایران را در این موزه ببینید

گنجینه سازها

قدم‌زدن میان سازهایی که روزگاری نوای دل‌انگیزشان هر شنونده‌ای را جادو می‌کرد و حالا خاموش و ساکت بی‌سخت و بترین‌های موزه موسیقی جاجوش کرده‌اند، لذت غرق شدن در دنیای هنر موسیقی را به همراه دارد. آشنایی با هنرمندان چیره‌دست هنر موسیقی، نوازندگان و سازندگان سازهای خاص و قیمتی ایرانی، دیدن تجهیزاتی که در روند پیشرفت این هنر مورد استفاده قرار گرفته‌اند و تماشای یادگارهای اهدایی هنرمندان به بخش گنجینه، تجربه‌ای است که بعد از یک روز گشت‌وگذار در موزه موسیقی در خاطرات‌تان ماندگار می‌شود. در این گزارش با ما همراه شوید تا با هم بخش‌های مختلف موزه موسیقی تهران را تماشا کنیم.

نیلوفر دو الفتاری

دوره‌می نام‌آوران موسیقی

نام اینجا موزه موسیقی است، اما تقریباً بیشتر اوقات در سکوتی دل‌انگیز و شاید به‌زعم برخی‌ها هم در سکوتی غم‌انگیز فرورفته است. گاهی صدای موسیقی ملایمی

از بلندگوها به گوش می‌رسد. طراحی ورودی موزه طوری است که انگار مشاهیر موسیقی، ساز و دهل به‌دست به استقبال بازدیدکنندگان از موزه آمده‌اند. مجسمه‌های سفیدرنگ کنار ستون‌های گچبری شده در محوطه و مبادی ورودی، یادآور فعالیت هنرمندان مشهور و نوازندگان سازهای مختلف از جمله آقا حسینقلی فراهانی، حاج قربان سلیمان‌ی، علی اصغر بهاری و میرزا عبدالله فراهانی هستند. پراکندگی سالن‌های موزه این فرصت را به سازندگان داده تا بتوانند از فضاسازی و طراحی معماری داخلی برای جذاب‌تر شدن موزه بهره ببرند.

ساز در اندازه‌های متفاوت

این ساز مانند بسیاری از سازهای زخمه‌ای روی پای نوازنده قرار می‌گیرد و نوازنده با یک دست به انگشت‌گذاری روی وترها و با دست دیگر با مضراب شروع به ساز زدن می‌کند. کاسه صدای این ساز گلابی‌شکل نسبتاً بزرگ و دسته آن معمولاً کوتاه‌است البته در مناطق مختلف کشور ابعادش متفاوت است.

تماشای اهدایی‌های موسیقی دان‌ها و سازندگان ساز

بخش گنجینه موزه موسیقی، به آثار به جامانده از بزرگان موسیقی، وسایل شخصی و سردیس‌های ساخته شده از بزرگان تعلق دارد. در واقع این بخش از موزه به سازها، متعلقات و آثار نوازندگان، موسیقی‌دان‌ها و پژوهشگران مشهور و صاحب‌نام اختصاص پیدا کرده است. از اشیای ارزشمند و مهم گنجینه می‌توان وسایل شخصی و آلات موسیقی استادان

آشنایی با صنعت ضبط و پخش موسیقی

همانقدر که تماشای سازهای سنتی ایرانی لذتبخش است، قدم‌زدن بین تجهیزات ضبط و پخش موسیقی که تحولات تاریخی این هنر را نشان می‌دهند، می‌تواند جالب باشد. در بخش نمایشگاه تجهیزات تاریخ ضبط موسیقی، بازدیدکنندگان می‌توانند دستگاه‌های ضبط موسیقی همچون انواع گرمافون‌های کوکی، برقی، باتسری‌دار، قابل حمل و مخصوص اتومبیل، نوارهای مغناطیسی، نوارهای کاست و دستگاه ضبط سیمی را مشاهده کنند. بیشتر این دستگاه‌های موسیقی به کمیاتی‌های بزرگ آمریکایی و آلمانی تعلق دارند. هدف از تأسیس این بخش از موزه موسیقی آشنایی بازدیدکنندگان با پیشرفت صنعت ضبط صدا و موسیقی در دنیاست. نکته جالب، وجود نوارهای کاست در ویرتین‌های این بخش است که احتمالاً نسل جدید تصویری از استفاده از آنها دارند.

اسناد استادان را اینجا ببینید

در موزه موسیقی تهران، آرشیه کلملی از آثار استادان بزرگ باقی مانده است. محمدعلی گلشن‌ابراهیمی با اهدای آثارش به موزه موسیقی، در شکل‌گیری این بخش نقش مهمی داشته است. بعد از او هنرمندان دیگری هم آثارشان را به موزه اهدا کرده‌اند. بیش از ۱۳۰۰ صفحه موسیقی، ۴۵۰۰ نوار ریل، ۱۲۰۰۰ نوار کاست پر شده و ۹۰۰۰ CD و DVD از آثار ارزشمند این بخش هستند. حدود ۴ هزار عکس در این بخش چهره هنرمندهای برجسته را یادآوری می‌کنند. وجود این بخش در کنار کتابخانه نشان می‌دهد موزه موسیقی تنها محلی برای تماشاگر بودن نیست، بلکه پژوهش و تحقیق درباره این هنر هم برای سازندگان موزه اهمیت داشته است.

۵

• ویژه‌نامه روز پنجشنبه
• ۳۳ اسفند ۱۴۰۲
• شماره ۳۳۳

هنر ساختن و نواختن عود

نوع ثبت: ثبت در یونسکو

سال ثبت: ۲۰۲۳

معرفی: ساز عود از روزگاران باستان یادآور وقایع میان‌اقوامی است که بیش از ۲ هزار سال در کنار یکدیگر می‌زیستند و هنر ساختن و نواختن آن به‌عنوان هجدهمین عنصر میراث فرهنگی ناملموس مشترک ایران با سوریه به ثبت جهانی رسید.

نامداری همچون استاد احمد عبادی، حاج قربان سلیمان‌ی، خاطره پروانه و کلنل علینقی وزیری و کلاه‌بارانی و کیف پول استاد تجویدی را نام برد. چوب رهبری از کستر حشمت سننجری یکی دیگر از اشیای ارزشمند این بخش است. همچنین ساعت سماطه‌دار علی تجویدی در این محل قرار دارد. برخی از این یادگاری‌ها را بازماندگان آنها در اختیار موزه گذاشته‌اند.

کتابخانه‌ای با آثار نفیس

تابلوی کتابخانه در ورودی یکی از سالن‌های طبقه اول موزه نشان می‌دهد اینجا برای علاقه‌مندان به مطالعات هنری هم جاذبه دارد. در موزه موسیقی تهران کتابخانه‌ای جامع از کتاب‌های هنر، ادبیات و تاریخ در زمینه موسیقی راه‌اندازی شده است. تعداد کتاب‌های این کتابخانه به ۶ هزار جلد می‌رسد. قدمت قدیمی‌ترین کتاب‌های موجود در این مجموعه به سال ۱۳۰۰ برمی‌گردد و بعضی از آثار به زبان فارسی و بعضی هم به لاتین است. در بخشی از کتابخانه تهای قدیمی، کاتالوگ‌ها، پوسترها، لوح تقدیر، کارت دعوت و پایان‌نامه‌های دانشگاهی با موضوع موسیقی موجود هستند. بخش دیگر منابع موجود در کتابخانه به نشریات ادواری، اسکن کتاب‌های چاپ سنگی و نسخه خطی در زمینه موسیقی (گردآوری شده از کتابخانه و اسناد ملی ایران و کتابخانه موزه ملی ملک) تعلق دارد.

آشنایی با هنر سازسازی

تماشای سالن‌های اصلی موزه که تمام شد، می‌توانید پله‌ها را پایین بروید و رد عطر چوب را دنبال کنید تا در زیرزمین بنا، به کارگاه ساخت ساز برسید. در اینجا استادها مشغول ساخت سازهای موسیقی هستند و مراحل ساخت را به شما نشان می‌دهند و بازدیدکنندگان می‌توانند با وسایل و تجهیزات کارگاهی مربوط به ساخت سازهای موسیقی آشنا شوند. عنوان «په سازها دست بزنید» برای این بخش از موزه موسیقی در نظر گرفته شده است؛ چراکه جست‌وجوگری و پژوهش مهم‌ترین ویژگی این کارگاه است و در واقع شعرا را تشویق می‌کنند که به سازها دست بزنند و از نزدیک با سازهای مختلف آشنا شوید. استادکاران حاضر در کارگاه با حوصله به سؤال‌هایتان در این زمینه پاسخ می‌دهند.